

Lausunto

31.01.2025

5645/12.03.03.00.01/2025

Asia: VN/32825/2024

Hallituksen esitys eduskunnalle opetus- ja kulttuuriministeriön hallinnonalan virastouudistusta koskevaksi lainsäädännöksi

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Opetus- ja kulttuuriministeriö on pyytänyt lausuntoja hallituksen esityksestä eduskunnalle opetus- ja kulttuuriministeriön hallinnonalan virastouudistusta koskevaksi lainsäädännöksi. Esityksessä ehdotetaan säädettäväksi laki opetus- ja kulttuuriministeriön hallinnonalan virastoista, laki Opetushallituksesta, laki Kansallisarkistosta, laki Kulttuuriperintövirastosta, laki Kulttuurivirastosta ja laki lukemisesteisten kirjastopalveluista. Esityksessä ehdotetaan lisäksi muutettavaksi Suomen Akatemiasta annettua lakia.

Esityksen tavoitteena on selkeyttää ja yhtenäistää opetus- ja kulttuuriministeriön hallinnonalan virastorakennetta toiminnallisesti ja taloudellisesti tarkoituksenmukaisemmaksi kokonaisuudeksi siten, että virastoja on helpompi ohjata, ne ovat toiminnallisesti nykyistä selkeämpiä kokonaisuuksia ja niiden toiminta on yhteiskunnallisesti vaikuttavampaa. Esityksessä ehdotetaan, että opetus- ja kulttuuriministeriön hallinnonalan 10 nykyisestä virastosta muodostettaisiin viisi virastoa.

Tornionlaakson museo kiinnittää huomiota hallituksen esityksessä seuraaviin uutta Kulttuuriperintövirastoa koskeviin kohtiin:

Laissa Kulttuuriperintövirastosta 2§ 1 momentin 1 ja 2 kohtien teksteissä määritellään tulevan viraston vastuita ja rooleja asiantuntijana; esimerkiksi lausuntojen antamisen suhteen tai alueidenkäytön suunnitteluun. Tornionlaakson museo huomauttaa, että vastuiden tulisi olla selkeämmin määriteltyjä, koska nykyisellään määritelmät vastaavat osin nykyisten alueellisten vastuumuseoiden tehtäviä. Museolaissa (314/2019) alueellisille vastuumuseoille määrätään tehtävä toimia erityisesti arkeologisen ja rakennetun kulttuuriperinnön asiantuntijoina. Lakiesityksestä annetuissa lausunnoissa on nostettu esiin viranomaisroolien ja vastuiden selkeyttämistä suhteessa myös muiden kulttuuriympäristöön liittyviä viranomaistehtäviä hoitavien tahojen suhteen.

Tornionlaakson museo yhtyy muihin lausuntoihin siitä, että uudelle Kulttuuriperintövirastolle esitetty tehtävä (2 § 1 momentti kohta 1) toimia kulttuuriperinnön ja -ympäristön suojelun asiantuntijana tulisi muuttaa muotoon ”asiantuntijaviranomaisena”. Virastolle annettujen tehtävien hoitaminen kulttuuriperinnön ja kulttuuriympäristön suojelun osalta edellyttää museon näkemyksen mukaan selkeästi määriteltyä viranomaisroolia. Nykyisessä laissa Museovirastosta rooli asiantuntijaviranomaisena on selkeästi ilmaistu. Lisäksi saman momentin kohdassa 6 terminä on jo käytetty termiä asiantuntijaviranomainen: virasto vastaisi museoalan ja museoiden kulttuuriympäristötoiminnan valtakunnallisesta ohjaamisesta ja kehittämisestä asiantuntijaviranomaisena.

Alueellisen museotoiminnan edistämistehtävän näkökulmasta ehdotetun Kulttuuriperintöviraston rooli niin alueellisen, kuin valtakunnallisen ja kansainvälisenkin yhteistyön ja toiminnan kehittämisessä ja koordinoinnissa on keskeinen. Uudistuksessa tulee taata uudelle virastolle riittävät resurssit valtakunnallisen ja alueellisen museoalan kehittämisestä hoitoon ja yhteistyön koordinointiin sekä alueellisten vastuumuseoiden kulttuuriympäristötoiminnan ohjaamiseen ja kehittämiseen.

Tornionlaakson museo yhtyy muihin lausuntoihin siinä, että uuteen lakiin tulee Kulttuuriperintöviraston tehtäviin lisätä maininta kulttuuriperintöalan valtionavustusten jakamisesta. Museoviraston jakamalla valtionavustuksilla tuetaan ammatillisten ja ei- ammatillisten museoiden ja yhteisöjen kulttuuriperintöön liittyviä hankkeita, toimintaa ja kohteiden säilymistä sekä kulttuuriympäristön vaalimista. Avustukset ovat elintärkeitä monelle toimijalle, ja niiden alueellinen kattavuus, yhdenmukaisuus ja tasapuolisuus on turvattava myös uuden Kulttuuriperintöviraston alaisuudessa. Valtakunnan mittakaavassa erittäin pienillä summilla saavutetaan alueellisen ja paikallisen kulttuuriperinnön säilyttämisen, kehittämisen ja saavutettavuuden edistämisen alalla kohdennettuja, ratkaisevan tärkeitä tuloksia, joiden jatkuvuus on syytä taata laissa.

Museon näkemyksen mukaan uuteen lakiin Kulttuuriperintövirastosta olisi hyvä lisätä selkeämmin kansainvälinen yhteistyö, joka on mainittu kuuluvan 2§ 1 momentin 9 kohtaan muut opetus- ja kulttuuriministeriön määräämät tehtävät. Museovirasto hoitaa tällä hetkellä lukuisia kansainväliseen yhteistyöhön ja kansainvälisten sopimusten toimeenpanoon liittyviä tehtäviä kulttuuriperintöalalla. Kansainvälinen yhteistyö ja kansainväliset sopimukset vahvistavat myös kansallisen kulttuuriperinnön ja kulttuuriympäristön säilymistä ja vaalimista.

Tornionlaakson museo pitää hyvänä, että lain valmistelussa on huomioitu sekä aineellinen että aineeton kulttuuriperintö. Suomen seuraava Unescon ihmiskunnan aineettoman kulttuuriperinnön luetteloon vietävä kohde koskee Tornionjoen perinteistä lippokalastuskulttuuria. Hakemus valmistellaan yhteistyössä Ruotsin kanssa ja monikansallisen hakemuksen päähakijana on Ruotsin Institutet för Språk och folkminnen (ISOF). Suomen osalta valmistelusta vastaa Museovirasto. Tornionlaakson museo koordinoi hakuprosessia perinteenharjoittajista muodostuvan yhteisön

kanssa molemmin puolin rajaa. Hakemus lähetetään maaliskuussa 2025 ja päätös mahdollisesta nimityksestä Unescon ihmiskunnan aineettoman kulttuuriperinnön luetteloon saadaan joulukuussa 2026.

Tornionlaakson museon toimialueella sijaitsee kolme Suomen kuudesta Unescon maailmanperintökohde Struven ketjun pisteestä. Kaikki neljä Ruotsin Struven ketjun maailmanperintöpistettä sijaitsevat Ruotsin puoleisessa Tornionlaaksossa. Ketju kulkee Tornion- ja Muonionjokilaaksoja seuraten pohjoiseen Jäämeren rannalle, missä ovat neljä Norjan suojeltua pistettä.

Uudessa lakiehdotuksessa muodostettava Kulttuuriperintövirasto toimisi Suomen aineellisen ja aineettoman maailmanperintötoiminnan yhteystahona ja lausunnonantajviranomaisena, minkä lisäksi osana virastoa toimisi yhden maailmanperintökohteen hallinnasta ja säilymisestä vastaava taho, eli Suomenlinnan hoitokunta. Tornionlaakson museon näkemyksen mukaan uudistuksessa tulee huolellisesti arvioida yhdistämisen vaikutukset ja taata kaikkien Unescon aineettoman kulttuuriperinnön luettelon kohteiden ja maailmanperintökohteiden tasapuolinen kohtelu.

Lakiesityksessä joidenkin virastojen kohdalla nimi säilytetään ja joillekin virastoille esitetään uutta nimeä. Nimen säilyttämisen perusteena todetaan nimen säilymisen turvaavan asiakasmääriltään suurimpien virastojen palveluiden löytymistä. Esityksen vaikutusten arvioinnin mukaan asiakkaiden tulee jatkossakin löytää sivistyshallinnon palvelut helposti eikä näiden yhdistyvien virastojen toiminta ja palveluiden löytyminen saa vaarantua. Tornionlaakson museon näkemyksen mukaan Museoviraston nimen muuttaminen Kulttuuriperintövirastoksi ei toteuta edellä mainittuja tavoitteita. Museovirasto nimenä on vakiintunut ja tunnettu sekä eroaa selkeästi toisesta uudesta esitetystä virastosta eli Kulttuurivirastosta. Suurelle yleisölle termit Kulttuurivirasto ja Kulttuuriperintövirasto eivät välttämättä kerro riittävästi virastojen toimialasta ja työnjaosta. Museon näkemyksen mukaan Kulttuuriperintöviraston osalta tulisi vielä harkita Kotimaisten kielten keskuksen antamaa suositusta jättää viraston nimeksi Museovirasto.

Lausunnon valmisteluun ovat osallistuneet Tornionlaakson museossa aluetutkija Terhi Tanska ja arkeologi Annemari Tranberg.

Ylimartimo Teija
Tornionlaakson museo - Tornedalens museum